

RECEPTAREA POLITICII EXTERNE ROMÂNEȘTI ÎN CERCURILE VATICANULUI (1933-1940)

Adela Herban

Între anii 1933 și 1940 România păstrează neschimbate principiile politicii externe, promovate consecvent după făurirea statului național unitar român din 1918. Pe această linie, a acționat pentru menținerea relațiilor dintre state pe principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, invizibilității păcii și colaborării internaționale și al renunțării la război ca instrument al politicii externe.

Punând în evidență valoarea principiilor politicii externe românești, Nicolae Titulescu spunea „Politica externă a României este dominată de perfecta concordanță ce există între interesele românești și interesele europene. Toate actele din trecut ale politicii externe românești, toate actele acestei politici în viitor se explică sau se vor explica prin această considerațiune fundamentală: România e avidă de pace, ca mai toate națiunile ce au fost încercate de războiul mondial; dar nu există pace fără o ordine internațională și nu poate fi ordine fără o absolută încredere în statornicia ei”¹.

O idee fundamentală exprimată de diplomația românească a fost aceea a invizibilității păcii, orice conflict local putând avea consecințe mondiale. Fidelă unor astfel de principii, România și-a extins legăturile sale diplomatice cu state din toate continentele: Asia, America Latină, Africa.

Cu gândul la aceste realități, prezentând o retrospectivă asupra evoluției politicii externe românești, Nicolae Titulescu declara în ședința Parlamentului din 4 aprilie 1934: „Izvorând din poruncile unității noastre naționale, politica noastră externă are ca scop principal păstrarea ei, iar ca metodă constantă de lucru, coordonarea progresivă a acțiunii noastre cu aceea a statelor cu interes comun până la integrarea ei în grupuri internaționale, din ce în ce mai mari. De la național prin regional la universal, iată lozinca României peste granițe”².

După anul 1933 insecuritatea internațională crescândă datorită politicii revanșarde a Germaniei naziste și a celorlalte state revizioniste, ca și conciliatorismul Angliei și Franței a determinat o regrupare a forțelor antirevizioniste interesate în menținerea status-quo-ului politic și teritorial consfințit prin tratatul de pace din 1919-1920.

Sistemul de securitate regională în centrul și sud-estul Europei se bazează pe două acte de însemnătate excepțională: Pactul de organizare a Micii Înțelegeri – februarie 1933 –, având caracter de organism internațional unificat, deschis aderării și altor state, și Pactul Balcanic – februarie 1934 – în temeiul căruia se constituia Înțelegerea Balcanică. Majoritatea statelor din centrul și sud-estul

---

1. Nicolae Titulescu, Discursuri, București, 1967, p. 295.

2. Ibidem.

Europei realizau astfel în această zonă ceea ce nu se putuse realiza la scară europeană, și anume un cadru juridico-politic organizat, de colaborare pe multiple planuri, pentru menținerea păcii, securității status-quo-ului teritorial, independenței și suveranității internaționale³. Nicolae Titulescu vedea întreg continentul european acoperit de pacte regionale, „legându-se unele de altele și constituind sârma ghimpată a păcii”⁴. În acest context un rol aparte l-a avut România în cadrul Micii Înțelegeri, în relațiile amicale, nu numai cu cei doi parteneri, dar și cu statele vecine, care puteau fi eventual atrase în acest sistem – Polonia, Grecia, Turcia, Albania⁵.

În cercurile Vaticanului politica externă a României a fost receptată așa cum reiese fie din notele diplomatice purtate între reprezentanții României pe lângă Sfântul Scaun, fie din ziarul Vaticanului „Osservatore Romano”. Oficiul papal din 27 noiembrie 1938 considera că în urma transformărilor din Europa Centrală, politica țărilor balcanice și dunărene capătă o deosebită importanță în raport cu problemele generale ale echilibrului european. Punctul principal de stabilit – considera ziarul –, este de a ști dacă Înțelegerea Balcanică va moșteni Mica Înțelegere sau dacă Înțelegerea Balcanică va sfârși prin a constitui o prelungire spre Orient a noii politici dunărene. O contribuție la clarificarea acestei „capitale probleme”, europene, a fost dată – după ziar – de presa oficială engleză și română, cu prilejul călătoriei la Londra a Regelui Carol al II-lea. Făcând o analiză asupra României, ziarul scria: „Printre țările balcanice, România se află într-o pozițiune deosebit de expusă, iar examinarea posibilităților orientări ale politicii românești interesează pe toți în Balcani, dată fiind situațiunea particulară, atât economică și strategică, a acestei țări”. Referindu-se la influența exercitată de București asupra negocierilor referitoare la Ucraina Subcarpatică, ziarul sublinia posibilitățile largi de influență ale politicii românești. Referindu-se la alianța strânsă dintre Polonia și România, „Osservatore Romano” – nu trecea cu vederea refuzul României la proiectul polonez de împărțire a Ruteniei. Acest refuz a avut o influență hotărâtoare asupra determinării soartei Ruteniei, care, deși în proporții reduse, a rămas astfel autonomă, în componența Cehoslovaciei⁶. În încheiere, ziarul arăta că „Oricât de capitală și de hotărâtoare ar fi situațiunea română, nu se poate spune nimic despre orientarea definitivă a Înțelegerii Balcanice, atât timp cât politica iugoslavă nu va ieși din actuala fază de nehotărâre și de expectativă față de rapida evoluție a situațiunei dunărene. Călătoria principelui Paul la Londra este pusă în legătură cu această dorință a Jugoslaviei de a găsi o orientare definitivă și solidară cu celelalte țări balcanice și mai cu seamă cu România, a cărei situațiune strategică și economică, este după cum s-a văzut, de prim ordin ...”⁷.

3. Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică; Momente și semnificații de istorie diplomatică*, București, 1971, p. 81.

4. Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, București, 1967, p. 187.

5. Eliza Cmpus, *Mica Înțelegere*, București, 1968, p. 91.

6. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond 71/1932 1939, vol. XX, pagina 254-260 (de acum înainte se va prescurta Arhiva Ministerului Afacerilor Externe – Arh. M.A.E.; Fond-F.).

7. Ibidem, p. 262.

În februarie 1939 Legația României pe lângă Sfântul Scaun a fost ridicată la rangul de Ambasadă. În nota 58/4 februarie a.a. Ambasadorul României îi telegrafia lui Grigore Gafencu înștiințându-l despre primirea fastuoasă ce i-a rezervat-o Papa, cu care ocazie a subliniat „... marele pericol pe care-l reprezintă ... anumite state totalitare pentru pace și civilizație ...”, remarcând cu tristețe „... că metodele întrebuintate astăzi nu pot duce, dacă vor continua ca până acum, decât la un dezastru”⁸. Audiența la Papa a fost urmată de cea la Cardinalul Pacelli. Ambasadorul Commen îi împărtășa ministrului Gafencu solitudinea cu care a fost „...primit în toate cercurile Vaticanului, ... interesul neobișnuit manifestat peste tot Țării noastre și ... dorința de cooperare care ...i-a fost reafirmată călduros atât de Papa cât și de Secretarul său de Stat ...” trăgând concluzia că „Sfântul Scaun este fericit de a putea considera România ca un punct fix, ca un avantpost al ordinii și civilizației la Răsărit”⁹.

Nu putem să trecem cu vederea faptul că atitudinea Vaticanului a fost sensibil influențată de mutațiile geo-politice din Europa anilor 1939-1940.

În numărul din 3 februarie 1940 „Osservatore Romano” acorda spații largi orientării politice românești într-un articol, chiar așa și intitulat, „Orientarea politicii României”. Menționând că Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri urma să se întâlnească la Belgrad pentru examinarea politicii de neutralitate a Balcanilor, ziarul atrăgea atenția asupra României subliniind situația delicată a acesteia care „...din motive geografice, economice și militare, se găsește într-o pozițiune de avangardă, adică în condițiuni de a fi cu mult mai sensibilă repercursiunilor conflictului”. Atrăgând atenția asupra mai noilor (dispărând Polonia, s-a extins Rusia) sau mai vechilor vecini, ca și asupra pretențiilor teritoriale ale Ungariei și Bulgariei, punctând faptul că furnizează petrol Germaniei, „Osservatore Romano” concluzionează că „România este în același timp prietena Alianților a căror garanție a acceptat-o ...”. Spații largi acordă ziarul expunerii asupra „Politicii externe a României” susținute de ministrul de externe Gafencu în fața Comisiilor reunite ale Afacerilor Străine la Cameră și Senat. „Osservatore Romano” desprinde din discursul Ministrului de Externe român trei laturi ale politicii externe românești: 1) Neutralitatea României atât timp cât nu-i sunt periclitare interesele, independența și integritatea; 2) Raporturile economice cu Germania sunt considerate de guvernul de la București ca niște bune instrumente de schimburi și ca adevărate instrumente de pace. „Osservatore Romano” remarcă că „România nu vede nici o incompatibilitate în continuarea livrărilor furniturilor în favoarea germaniei și continuarea prieteniei cu Anglia și Franța ...”; 3) Raporturile româno-sovietice. Citându-l pe ministrul Gafencu care vorbea „de o conformitate ce există între politica de pace afirmată de Republica Sovietelor și politica de independență urmată de statul român”. „Osservatore Romano”, arată că „în orientarea politicii sale internaționale... România nu înțelege să se sprijine pe vreuna dintre marile Puteri vecine pentru a acționa contra unei alte Puteri. Conformându-se acestei linii de conduită, România este

8. Ibidem, p. 279–280.

9. Ibidem, p. 281.

hotărâtă a contribui la evitarea oricărui conflict între vecini". Pe această linie se înscrie și propunerea românească prezentată părții ungare în ajunul izbucnirii celui de-al doilea conflict mondial, sub forma unui pact de neagresiune, neonorat însă, de partea ungară. Oficiul Vaticanului comentează pe marginea celor spuse de ministrul Gafencu în problema maghiară că „România insistă... asupra unor chestiuni de principiu fundamental, care contrastează în plin tezele maghiare. Tratatul de la Trianon nu este considerat de români un tratat „nedrept". După români acest tratat a înlocuit un Stat compus din minorități în cuprinsul frontierelor lor naționale. Aceste minorități însă departe de a fi un motiv de neînțelegere, ar trebui să constituie un motiv de cooperare între politica statelor vecine. Astfel plasată chestiunea minorităților se ajunge la concluzia că România caută soluțiunea controverselor încă existente nu în cesiuni teritoriale ci într-o reglementare a regimului minorităților... și care să poată constitui baza unei politici de pace cu țările vecine...". În ce privește raporturile României cu celelalte țări balcanice, „Osservatore Romano" remarcă că „Turcia, – care a strâns tot mai mult relațiunile sale cu Bulgaria – poate contribui la o destindere româno-bulgară și poate ... aduce tributul său la ținerea în frâu a Rusiei și împiedicarea ca acesta să caute aventuri în Marea Neagră"¹⁰.

Nota 556/17 august 1940 expediată de Ambasadorul României pe lângă Vatican lui Mihai Manoilescu conține date din convorbirea avută de ministrul Dinu Cesianu cu Cardinalul de Stat, Maglione. Ministrul român, după o anticameră de 20 de minute, era primit de Cardinal după ce acesta avusese întrevvedere cu ministrul Ungariei. Cardinalul a criticat politica Romei în detrimentul României și Greciei arătând pericolul izbucnirii unui nou focar cu consecințe imprevizibile. „În orice caz – și o credem și noi – orice agravare în sud – estul european în starea de azi a războiului germano-englez, nu poate aduce decât apă la moara Moscovei imperialiste și comunismului și pricepem deci surplusul de îngrijorare al României". Referindu-se la diferendu-l româno-maghiar, Cardinalul a arătat că "... Sfântul Scaun... face presiuni în favoarea păcii, deci a României, așa cum ... a mai făcut-o și cu un timp înaintea venirii la Roma a Președintelui de Consiliu al României, D-I Giugurtu... Dar adevărata cheie este la Berlin, și ce o gândit exact Hitler, nu o știm. Sper că guvernul italian va socoti că are un cuvânt de spus la Berlin și clipa este gravă ca niciodată"¹¹.

În 18 august 1940 Cardinalul Maglione îl primește din nou în audiență pe ministrul Dinu Cesianu. Sunt reînnoite bunele sentimente ale Vaticanului față de România și se subliniază necesitatea unei României puternice pentru creștinism și civilizație ca și îngrijorarea că ungerii pun pacea în pericol¹².

Din telegrama numărul 571/23 august 1940 Ambasadorul Comnen raporta Ministerul Afacerilor Străine îngrijorat, că „ungurii au invadat Vaticanul cu hărți etnografice. Pentru a da impresia unui mozaic de popoare toate acele hărți

10. M.A.E., F. 71/1932-1939, vol. XXI, p. 21, 23, 24, 25, 26, 27.

11. Ibidem, p. 110-111.

12. Ibidem, p. 113.

utilizează cunoscuta tehnică a Contelui Teleky care presară întreg Ardealul de munți figurând ca goluri albe..."¹³.

În întrevederea din 23 august 1940 cu cercurile vaticane Comnen a arătat "... cu centimetrul și harta în mână sacrificiile ce România a făcut față de ruși și față de bulgari urmând sfaturile de la Berlin și Roma pentru a salva pacea...". El arăta că dacă ungurii persistă în cererile lor, populația românească s-ar putea revolta. „Vaticanul arăta Comnen – cunoștea pretențiile Budapestei și s-a oferit să dea sfatul de moderațiune la Budapesta”¹⁴.

Rămasă singură în fața marșului războinic al statelor fasciste și revizioniste, România a fost constrânsă să accepte, în vara anului 1940, amputarea teritoriului național. Politica de cedare și compromis dusă de Franța și Anglia în perioada 1933-1940 în fața statelor fasciste și revizioniste sfârșea prin prăbușirea întregului sistem de pacte și alianțe încheiate după primul război mondial și declanșarea celei de a doua conflagrații mondiale.

---

13. Ibidem, p. 116.

14. Ibidem, p. 117.

**L'ÉTAT VATICAN – RECEPTEUR DE LA POLITIQUE EXTÈRNE
ROUMAINE DE LA PÉRIODE 1933-1940***Résumé*

Dans la période des années 1933-1940 la Roumaine a actionné pour mentenir les relations établis entre les ÉTATS, fondés sur les principaux de l'indépendance et la souveranité nationale, de l'égalité dans les droits, de l'indivisibilités de la paix et de la collaboration internationale et de renoncer à la guerre comme instrument de la politique extérieur.

À Vatican, la politique extérieur de la Roumanie, dans cette période dans laquelle la sécurité internationale n'était pas assuré, a été confirme et ce fait on connait d'après les notes diplomatiques des représentants de la Roumanie qui se trouvaient à Vatican, on d'après le journal de Vatican "Osservatore Romano".

La Roumanie a recu de la parte de Vatican une grande attention grace a se situation géo-strategique. On considère, aussi, le fait que l'attitude de Vatican a été influencé à cause des modifications géo-politique de l'Europe pendant les années 1939-1940.